

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 796 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyea Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezon.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rne	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA ONLAYN TIZIMLARINING TUTGAN O'RNI VA ULARNING RIVOJLANISHI

Raxmataliyev Muzaffar Eshdavlatovich

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
“Statistika” kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklar faoliyatida onlayn tizimlar va xizmatlar rivojlanishi, Jahon va Respublikamiz tijorat banklari amaliyotida q'llanilayotgan turli xil onlayn tizimlari turlari, tijorat banklari onlayn tizimlarida onlayn bank xizmatlarini ko'rsatishning asosiy tamoyillari va onlayn tizimlarining xavfsizlik va maxfiylikni ta'minlashning asosiy ko'rsatkichlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: onlayn tizim, onlayn bank mahsulotlari va xizmatlari, raqamli banklar, dasturiy ta'minot, avtomatlashtirilgan texnologiyalar, interaktiv platformalar, mobil ilovalar, veb-saytlar onlayn kreditlar, onlayn depozitlar.

Abstract: This article discusses the development of online systems and services in commercial banks, various types of online systems used in the practice of commercial banks in the world and our republic, the basic principles of providing online banking services in the online systems of commercial banks, and also studied basic principles for ensuring the security and confidentiality of online system indicators.

Key words: online system, online banking products and services, digital banks, software, automated technologies, interactive platforms, mobile applications, websites, online loans, online deposits.

Аннотация: В данной статье рассмотрены вопросы развития онлайн-систем и сервисов в коммерческих банках, различные виды онлайн-систем, используемые в практике коммерческих банков мира и нашей республики, основные принципы предоставления онлайн-банковских услуг в онлайн-системах коммерческих банков, а также изучены основные принципы обеспечения безопасности и конфиденциальности показателей онлайн-систем.

Ключевые слова: онлайн-система, продукты и услуги онлайн-банкинга, цифровые банки, программное обеспечение, автоматизированные технологии, интерактивные платформы, мобильные приложения, веб-сайты, онлайн-кредиты, онлайн-депозиты.

KIRISH

Mamlakat bank tizimini isloh qilish strategiyasida “..yetarli darajada xizmat ko'rsatilmayotgan va zaif qatlamlarda davlat ishtirokini ko'paytirish va manzilli chora-tadbirlarni amalga oshirish, aholi va kichik biznes uchun masofaviy xizmatlarni keng joriy qilish, kamxarj xizmat ko'rsatish nuqtalari tarmog'ini rivojlantirish, shuningdek, respublikaning yagona moliya tizimidagi o'zaro to'ldiruvchi qism sifatida nobank kredit tashkilotlarining shakllanishi va rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish orqali moliyaviy xizmatlar ommabopligini va sifatini oshirish”¹ ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilab berilgan.

Bugungi kunda zamonaviy innovatsion texnologiyalar va transformatsiyalar eng yuqori cho'qqiga chiqqan davrda yangi axborot texnologiyalar butun jamiyatning ko'plab sohalaridagi kabi bank tizimida ham muhim o'rin egallab, tijorat banklar faoliyatida onlayn tizimlaridan foydalanish tobora rivojlanib bormoqda. Shuningdek, tijorat banklarining iqtisodiy rivojlanish holati va istiqbollari ko'p jihatdan onlayn tizimlaridan foydalanish darajasiga bog'liq. Jahon amaliyotidan kelib chiqqan holda, shuni aytish mumkinki, hozirgi kunda raqobatli iqtisodiyot davrida onlayn tizimlarini rivojlantirgan tijorat banklari ustunlikka ega bo'ladilar. Bu esa tijorat banklarida onlayn tizimlari va xizmatlari rivojlanishining nazariyasini o'rganish asosida kompleks ilmiy-amaliy tadqiqotlar olib borishni taqozo etmoqda.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi “2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Res-publikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida”gi PF-5992-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.05.2020-y., 10.06.2022-y., 06/22/152/0507-son.

ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarida onlayn tizimlari va xizmatlari rivojlanishining nazariyasi bo'yicha qator iqtisodchi olimlarning ilmiy izlanishlarida o'z ifodasini topgan. Rus olimlari Beloglazova G.N., Krolivetskaya L.P. talqiniga ko'ra, tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish "mijozlarga bankka kelmasdan, turli telekommunikatsiya kanal-laridan foydalangan holda bank operatsiyalarini amalga oshirish imkoniyatini taqdim etishdir" [2].

Shuningdek, Tavasiev A.M. yondashuviga ko'ra, tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish "mijoz va bank xodimlari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri aloqa qilmasdan, bank ofisidan tashqarida, masofadan turib bank mahsulotlarini taqdim etish (bank xizmatlarini ko'rsatish)" [3]. Trofimov D.V. esa "tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish odatda masofadan turib, mijozlar bank ofisiga bormasdan, bank xodimlari bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa qilmasdan – uydan ("uy" deb ataladigan) bank xizmatlarini ko'rsatish (bank mahsulotlarini taqdim etish)" [4] tushunchalarini bergan bo'lsa, Vanin A. va Summanen K. lar tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish "tranzaksiyalarni amalga oshirish mijozning bankka shaxsiy tashrifini talab qilmaydigan texnikani anglatadi", [5] deb ta'rif bergan.

Korobova G.G. talqiniga ko'ra, tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish "mijozning bankda bo'lmasdan telekommunikatsiyalardan foydalangan holda onlayn bank xizmatlarini ko'rsatish usullarining birlashmasi" [6] sifatida qaragan. Shu bilan birga, "Onlayn bank xizmatlari qonuniy ravishda mijoz va bank xodimi o'rtasida bevosita o'zaro aloqalarsiz mijozning iltimosiga binoan bank mahsulotlarini va xizmatlarini taqdim etish deb ataladi" [7] talqin qilgan. Korobova G.G. Bundan tashqari, tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish "tranzaksiyalarni amalga oshirish mijozning bankka shaxsiy tashrifini talab qilmaydigan texnikani anglatadi bo'yicha barcha ilmiy adabiyotlarda shunga o'xshash talqinni ko'rish mumkin: Tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish "tranzaksiyalarni amalga oshirish mijozning bankka shaxsiy tashrifini talab qilmaydigan texnikani anglatadi ko'rsatish – bu mijoz tomonidan masofadan turib (bankka shaxsiy tashrifisiz), ko'p hollarda kompyuterdan foydalangan holda uzatiladigan buyurtmalar asosida bank xizmatlarini ko'rsatish texnologiyalari uchun qabul qilingan atamalar majmuasidir" [8] deb ta'kidlab o'tgan.

Mahalliy olimlarimizdan professor Sh.Z.Abdullayeva tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish bo'yicha, "Innovatsion axborot texnologiyalarining rivojlanishi internetda moliyaviy xizmatlar ko'rsatish imkoniyatini kengaytirayotganligi, ilg'or firmalar va tijorat banklari bugungi kunda bu imkoniyatdan foydalangan holda mijozlarga masofadan turib xizmat ko'rsatish, elektron pullar hisobini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'layotganligiga, mamlakatimiz tijorat banklarida bank hisobvaraqlarini masofadan turib boshqarishni rivojlantirish" [9], Tijorat banklarida masofadan bank xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlarini olib borgan olimlarimiz professor Z.T.Mamadiyarov fikricha, "...bank tizimida masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi, birinchidan, odamlar hayotidagi o'zgarishlar, yangi axborot texnologiyalarning joriy etilishi, ikkinchidan, bank operatsiyalarining avtomatlashtirilgani bilan bog'liq" [10], X.Xudoyarova "bank chakana xizmatlari bozorini takomillashtirishga qaratilgan strategik maqsadga erishishda, chakana bank xizmatlarini yetkazib berish jarayonini bir standartga solish asosida zamonaviy, innovatsion "online" xizmat turlarini joriy etish orqali, bank chakana xizmatlari bozorini yanada takomillashtirish hamda bank mijozlari talabini qondirish" [11], bugungi kunning eng muhim masalalaridan biri ekanligiga e'tibor qaratgan.

TADQIQOT METOLOGIYASI

Tijorat banklarida onlayn tizimlari va xizmatlari amalga oshirishda tijorat banklarining onlayn tizimlari va xizmatlarini rivojlantirishda olimlar va soha vakillarining fikr-mulohazalarini tahlil qilish, ekspert baholash, jara-yonlarni kuzatish, iqtisodiy hodisa va jarayonlarga tizimli yondashuv, muallif tajribalari bilan qiyosiy tahlil o'tkazish orqali tegishli yo'nalishlarda xulosa berilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish, birinchi marta 1989-yilda HSBC UK BANK PLC kompaniya-sining Buyuk Britaniyada joylashgan telefon va internetga asoslangan chakana banki First Direct bo'limidan telefon orqali bank xizmatlarini sotib olish imkoniyati paydo bo'ldi [12]. Tijorat banklarida onlayn xizmat ko'rsatish – bu mijozga masofadan turib zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda onlayn bank mahsulot-lari va xizmatlarini taqdim etish tushuniladi.

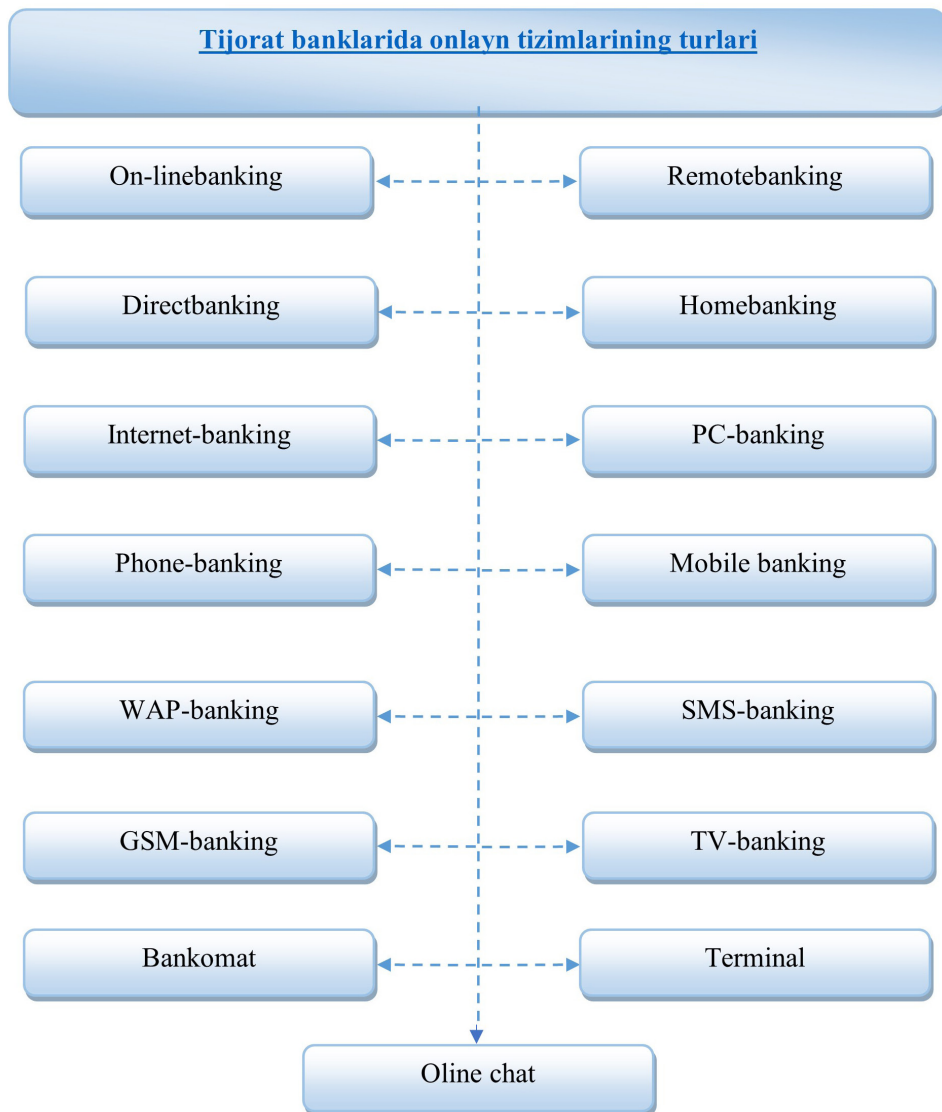
Xorijiy amaliyotlarda "Homebanking" atamasi juda ko'p ishlatilib, innovatsion axborot texnologiyalar aso-sida mijozlarga bank xizmatlarini mustaqil ravishda uyda bank operatsiyalarini onlayn amalga oshirish tushuni-ladi. Bundan tashqari "onlayn xizmat ko'rsatish" atamasi ham juda keng bo'lib, jismoniy va yuridik shaxslarga nafaqat uyda, o'ziga qulay innovatsion axborot texnologiyalari orqali bank ofisidan uzoqda joylashgan istalgan joyda onlayn xizmat ko'rsatish tushuniladi.

Onlayn tizimlari – bu, mijozlarga bank xizmatlarini internet, telefon, mobil ilovalar, axborot texnologiyalar va boshqa elektron tizimlar orqali bank mahsulotlari va xizmatlarini taqdim etishga imkon beradigan innovat-sion texnologiyalar tushuniladi. Bu tizimlar orqali mijozlar naqd pul olish, pul o'tkazish, hisobvarag'i holati bilan

tanishi va boshqa bank operatsiyalarini bajarishlari mumkin. Bu tizimlar yordamida mijozlar, xizmatlar bilan birgalikda ishlashlari mumkin bo'lgan har qanday joyda va har qanday vaqt masofadan onlayn xizmat oladilar.

Tijorat banklarida onlayn tizimlarining asosiy tamoyili mijoz va bank o'rtasida turli axborotlarning masofadan almashinuvi hisoblanadi².

Jahon amaliyotida ma'nolari bir-biriga o'xshash ma'nodagi qo'yidagi turli xil tijorat banklarida onlayn tizimlari turlari mavjud. (1.1-rasm).

1.1-rasm: Tijorat banklarida onlayn tizimlarining turlari³

1.1-rasmdagi onlayn tizimlarining elementlari o'rtasidagi o'xshashlik deyarli bir xil darajadagi vazifalarni bajaradi. Bu esa onlayn tizimlarining elementlari o'rtasidagi o'xshashlik har bir tizimda mijozlarga bank xizmatlarini onlayn tarzda taqdim etishga imkoniyat beradi. Bu tizimlar internet orqali, mobil qurilmalar orqali, telefon orqali va boshqa innovatsion axborot texnologiyalari orqali foydalanish imkoniyatini taqdim etadi. Barcha tizimlar mijozlarga to'g'ri ma'lumotlarni olish, hisobraqamlarni boshqarish, pul o'tkazmalarini amalga oshirish, hisobni tekshirish va boshqa amallarni bajarishga imkoniyat beradi.

Bugungi kunda Respublikamizda faoliyat yuritayotgan tijorat banklari qo'yidagi onlayn tizimlaridan foydalanib, ularning asosiy mazmuni qo'yidagilardan iborat:

- **Bank-Mijoz** – ushbu onlayn tizimi mijozlarning kompyuteriga o'rnatilgan maxsus dastur orqali bank va mijozning kompyuteri o'rtasida aloqani to'g'ridan-to'g'ri amalga oshirib, ularning ma'lumotlarini saqlab, barcha hisob-kitoblarini boshqarishlari, to'lovlarini amalga oshirishlari hamda boshqa moliyaviy operatsiyalarni bajarishlari uchun xizmat ko'rsatadi;

² <https://cbu.uz/uz/payment-systems/remote-banking-services/>

³ Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

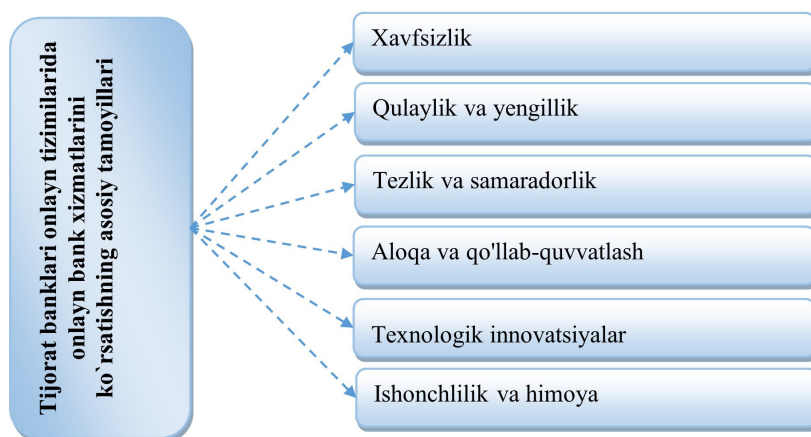

- **Internet-banking** – bu internet orqali boshqarish huquqini beruvchi tizim bo'lib, mijoz tizimga veb-brauzer orqali kirib, bank kartalariga ochilgan hisobvaraqlarini boshqarish xizmatini ko'rsatadi. Bunda, internet-banking tizimi bankning veb-serverida joylashtirilgan bo'lib, bankning veb-saytida mijoz barcha o'z hisobraqamiga tushayotgan pullarni ko'rish, to'lov hujjatlari va hisobvaraqlardan ko'chirmalarni ko'rib chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi;
- **Mobil banking** – ushbu onlayn tizimi internet-banking texnologiyasi asosida yaratilgan bo'lib, mijozlarga bank operatsiyalarini qulay va tez amalga oshirish imkonini beradi. Bu tizim orqali mijozlar, o'z hisobraqamlariga tushayotgan pullarni ko'rish, pul o'tkazish, hisobni tekshirish, hisobni boshqarish va boshqa bank operatsiyalarini mobil qurilmalari orqali amalga oshirishlari mumkin. Bu uslub mijozlarga bankka borish vaqtini tejash, o'z vaqtini tejash, hujjatlar bilan dastlabki muomalada bo'lgan hollarda dastlabki muomalalarni tez va qulay hal qilish imkonini ta'minlaydi;
- **SMS-banking** – mijozlarga ularning depozit hisobvaraqlaridagi hamda bank kartalariga ochilgan hisobvaraqlaridagi operatsiyalar haqida SMS ko'rinishdagi ma'lumotlarni olish imkonini ta'minlaydigan tizimdir. Mijozlar bankning maxsus belgilangan telefon raqamiga SMS-so'rov yuborish orqali hisobvaraqlaridagi amalga oshirilgan operatsiyalar haqida ma'lumotlarni olishlari mumkin. Bu xizmat mijozlarga operatsiyalarning yuzlab turdagi ko'rsatkichlarini to'g'ri va vaqtida olish imkonini beradi, shuningdek, operatsiyalar haqidagi ma'lumotlarni o'zlarining telefonlari orqali tez va qulay ko'rishlari uchun ham foydalanishga imkon beradi;
- **Telefon va chat xizmati** – mijozlar bilan bank o'rtasida onlayn aloqani ta'minlaydi. Bu xizmatlar, mijozlarga bank tomonidan taklif etilgan xizmatlar haqida ma'lumot olish, maslahat olish va moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishga yordam berish imkoniyatini beradi;
- **Bankomat va terminallar** – mijozlar uchun qulay va tezlik bilan moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirishga imkon beradi. Ular umumiy joylarda, masalan, do'konlar, savdo markazlari, avtobus bekatlari va boshqa o'rnatilgan bo'ladi. Shuningdek, bankomatlar va terminallar, mijozlar uchun onlayn ravishda qulaylik va tezlik keltirib chiqish uchun turli shahar va qishloqlarda keng tarqalgan bo'lib, bu – mijozlar uchun onlayn bank xizmatlariga oson va tezlik bilan kirish imkonini beradi va ularning moliyaviy ehtiyojlarini soddah va qulay usulda hal qilishga imkon beradi;

Bugungi kunda aholiga tijorat banklarining onlayn tizimlari orqali haqiqiy vaqt rejimida kartadan kartaga pul o'tkazish (P2P) operatsiyalarini bajarish, soliq, budget, kommunal va boshqa to'lovlarni amalga oshirish, mikro-qarz olish va kreditlarni so'ndirish, onlayn omonatlarni rasmiylashtirish, depozit hamda ssuda (kredit) hisobvaraqlarini masofadan ochish, xalqaro bank karta hisobvarag'idan to'lovlarni amalga oshirish, onlayn konversiya operatsiyalarini amalga oshirish hamda boshqa onlayn bank xizmatlaridan keng foydalanmoqda⁴.

O'z navbatida, korxona va tashkilotlar uchun bank hisobvaraqlarini ushbu onlayn tizimlari orqali haqiqiy vaqt rejimida bank hisobvaraqlaridagi mablag'larni tasarruf etish va to'lovlarni amalga oshirish, valyuta mablag'lari sotib olish (konvertatsiya) uchun buyurtmanomani elektron shaklda xizmat ko'rsatuvchi bankka yuborish, oylik ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarni o'tkazish uchun elektron qaydnomani bankka uzatish va boshqa xizmatlardan foydalanish bo'yicha imkoniyatlar yaratildi⁵.

Banklar o'z onlayn tizimlari orqali qulay, sifatli va professional xizmat ko'rsatishda qo'yidagi asosiy muhim tamoyillari quyidagilardan iborat: (1.2-rasm)

1.2-rasm: Tijorat banklari onlayn tizimlarida onlayn bank xizmatlarini ko'rsatishning asosiy tamoyillari⁶

4 <https://cbu.uz/uz/payment-systems/remote-banking-services/>

5 <https://cbu.uz/uz/payment-systems/remote-banking-services/>

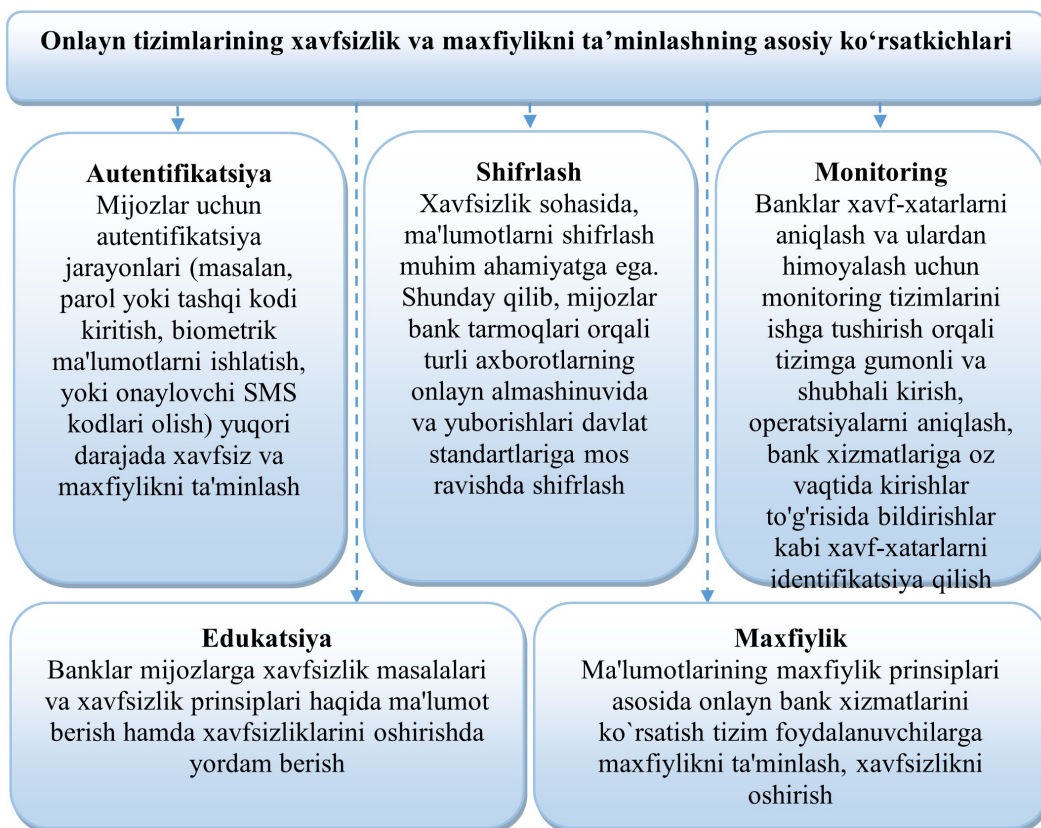
6 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan

- **Xavfsizlik:** Mijozlar uchun xavfsizlik eha asosiy muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi. Bu esa, banklar foydalanuvchilarning ma'lumotlarini himoya qilish uchun yagona va kuchli xavfsizlik protokollari va tizimlarni ta'minlash;
- **Qulaylik va yengillik:** Onlayn tizimlar mijozlar uchun qulay va yengil interfeyslar orqali barcha bank xizmatlariga kirish imkonini taqdim etadi. Internet bank, mobil ilovalar va onlayn tizimlari orqali mijozlarda hisob-kitoblarni boshqarish, to'lovlarni amalga oshirish, hisob qaydlarini tekshirish va boshqa amallarni tez va qulayroq ko'rinishda amalga oshirish;
- **Tezlik va samaradorlik:** onlayn tizimlari tizimlari mijozlar uchun tez va samarali bank xizmat ko'rsatishda katta rol o'ynaydi. Mijozlar onlayn bank xizmatlariga tezroq kirish va boshqa tranzaksiyalarni tezroq amalga oshirishni istaydilar. Bu esa banklar, tezlik va samaradorlikni ta'minlashda yuqori tezlik va samaradorlik darajalariga ega bo'lgan internet tarqatma va serverlaridan foydalangan holda mijozlar uchun onlayn bank xizmatlariga kirish va ularning talablari uchun tez va samarali xizmat ko'rsatishni ta'minlash;
- **Aloqa va qo'llab-quvvatlash:** Mijozlar o'zlarining muammolari va savollari uchun tezroq yordam olishlarida banklar qo'llab-quvvatlash tizimlari, onlayn chat yoki telefon xizmatlari, yoki interaktiv qo'llab-quvvatlash;
- **Texnologik innovatsiyalar:** Banklar, innovatsion texnologiyalarni qo'llagan holda onlayn tizimlarini yanada rivojlantirish. Bu esa innovatsion texnologik imkoniyatlardan foydalangan holda mijozlar uchun yangi va qulay xizmatlar yaratish;
- **Ishonchlilik va himoya:** Mijozlarga moslashtirilgan va ularning ehtiyojlari va talablari bo'yicha shakllantirilgan ishonchli xizmatlarni taqdim etish juda muhimdir. Shuningdek, ishonchli bank xizmatlarni taqdim etish, foydalanuvchilarning ma'lumotlarni himoya qilish va xavfsizlik orqali mijozlarning bank faoliyatiga ishonchini oshirish;

Bundan ko'rinib turibdiki, tijorat banklarning onlayn tizimlari qulay, sifatli va professional bank xizmatlarini ko'rsatishning asosiy tamoyillari asosida banklar faoliyatini yanada rivojlanishga asos bo'ladi.

Banklar onlayn axborotlarning almashinuvida o'zlarining onlayn tizimlari uchun yuqori darajada xavfsizlik va maxfiylikni ta'minlash lozim. Bunda, tashqi banklarda turli axborotlarning onlayn almashinuvida uning haqiqiylikni tasdiqlash uchun to'g'ri autentifikatsiya protokollari va shifrlashning ishlatilishi, tarmoqlar va serverlar uchun xavfsizligini ta'minlash, potensial xavf-xatarlarni aniqlash va ulardan himoyalash uchun monitoring tizimlarini o'rnatish lozim (1.3-rasm).

1.3-rasm: Onlayn tizimlarining xavfsizlik va maxfiylikni ta'minlashning asosiy ko'rsatkichlari⁷

7 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Biroq mijozlar onlayn tizimlaridan foydalanishda xavfsizlik bo'yicha kompyuterda litsenziyalangan dasturiy ta'minot mavjudligi va har bir oy ichida parollarni o'zgartirish lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda axborot texnologiyalari jadal sur'atlar bilan rivojlanib va takomillashib borayotgan bir davrda, bank o'z mijozlari uchun qulay, sodda va tez xizmatlarni ko'rsatish maqsadida onlayn tizimlarini takomillashtirib borish zarur. Avtomatlashtirilgan texnologiyalar va interaktiv platformalar, masalan, mobil ilovalar va veb-saytlar, mijozlar uchun turli onlayn xizmatlarni tez va oddiy ravishda taqdim etish imkoniyatini yaratadi. Bu esa bankning o'z mijozlariga qulay, sifatli onlayn bank mahsulotlari va xizmatlarini ko'rsatish bankning raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.05.2020-y., 10.06.2022-y., 06/22/152/0507-son.
2. G. N. Beloglazova, and L. P. Krolivetskaya, Banking: organization of a commercial bank's activities, 2nd ed., Moscow: Yurait Publ., 2012, 422.
3. Tavasiev A. M. the Organization of activity of commercial banks. Theory and practice : the textbook for masters / M. A. Tavasiev, V. D. Mekhryakov, O. I. Larina. – Moscow: Yurayt Publishing House, 2016.
4. Трофимов Д. В. Конкурентоспособность розничных банков [Электронный ресурс] / Управление экономическими системами. – 2013. – №58.
5. Ванин А., Сумманен К. Банк, который всегда с тобой // Банковские технологии. – 1999. – №4. – С. 46-52.
6. Коробковой Г.Г. Банковское дело. Учебное пособие / Под ред. Г.Г. Коробковой. – Москва: "Экономистъ", 2015. – 245 с.
7. Коробковой Г.Г. Банковское дело. Учебное пособие / Под ред. Г.Г. Коробковой. – Москва: "Экономистъ", 2015. – 245 с.
8. Коробова Г. Г. Банковское дело: учебник / Г. Г. Коробова, А. Ф. Рябова, Ю. И. Коробова, Р. А. Карпова. – Москва: ИД Магистр Пресс. 2016. –751 с.
9. Abdullayeva Sh. Z.. Bank ishi. T.: "IQTISOD-MOLIYA" 2017. 535-536 b.
10. Mamadiyarov Z. T. Tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish. Iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati.–T.: 2019. 56 b.
11. Xudayarova X. A. O'zbekistonda chakana bank xizmatlari amaliyotini takomillashtirish. Iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati.–T.: 2020. 63 b.
12. Кабушкин С.Н. Управление банковским кредитным риском – Москва: Новое знание, 2015. – 162 с.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.